

İlmî Popüler Derleme

Sadri Maksudi, Haz. M.R. Gaynanova

Kazan, С1у1н, 2023, 608 sayfa, ISBN 978-5-902783-64-0.

Fenni Popüler Сıyıнтık

Sadri Maksudi, Avtor tözüçe Gaynanova M.R.

Kazan, С1у1н, 2023, 608 b. (“Şehslerebez” seriyese).

фәнни-популяр жыентык

Садри Максуди, Авт.-төз. Гайнанова М.Р.

Казан, Жыен, 2023, 608 б (“Шәхсләребез” сериясе).

Alfina SİBGATULLİNA*

Kazan Tatar halkının meşhur oğlu, dünyaca ünlü siyaset adamı, âlim Sadri Maksudi Arsal'ı (1878-1957) memleketi Tataristan'da tanıyorlar, biliyorlar, sayıyorlar, seviyorlar. 2016 yılında Kazan'ın merkezinde İstanbul Parkı'nda büyük bir törenle Sadri Maksudi için heykel açılışı yapılmış, Türkiye'den gelen misafirler ve devlet erkânı da bu törene katılmıştı. Her sene Maksudi'nin doğum ve vefat günlerinde heykelin yanında anma törenleri yapılmaktadır. Büyektav ilçesinde, Maksudilerin köklerinin olduğu yerde, bir okul biradaren Ahmedhadi ve Sadri Maksudi adlarını taşımaktadır. Çeşitli sosyal medya platformları ve kuruluşlar, Sadri Maksudi'yi tanıtmak amacıyla internet siteleri oluşturmuşlardır. Örneğin VKontakte gibi sitelerde *Maksudi* adında özel sayfalar açılmış ve iki kardeşin kitapları PDF formatında paylaşılmıştır.

Tataristan Bilimler Akademisine bağlı Şihabeddin Mercani adındaki Tarih Enstitüsü, Sadri Maksudi üzerine

* Prof. Dr., Rusya Bilimler Akademisi Şarkiyat Enstitüsü, Moskova, alfina2003@yandex.ru

almaktadır. Araştırmacı, Rus polisinin onu adım adım izlediğini, görüştüğü insanları ve gittiği yerleri arşiv belgeleri ışığında anlatırken, hükûmetin Türkistan'daki İdil boyu Tatarlarının etkisinin artmasından endişe duyduğunu ifade etmiştir.

“Sadri Maksudi'nin İdil-Ural Boyu Tatar Müslümanlarının Özerkliğinin Uygulanması Mekanizmaları Hakkındaki Görüşleri” adlı Rusça makalenin yazarı Prof. Dr. Aydar Habutdinov, XX. yüzyılın başında Rusya Müslümanları için hayati bir konu olan millî muhtariyet ve liderlerinin seçimleri konusunda S. Maksudi'nin, Devlet Duması ile birlikte İsviçre Kantonlar Konseyi modeline uygun bir Rusya devlet konseyi oluşturulmasını önerdiğini anlatmaktadır. *Yıldız, Koyaş, Koroltay ve Tormuş* gibi Kazan'da yayımlanan dönemin gazetelerine atıfta bulunarak, 1917 yılında gerçekleşen kongrelerde, Millet Meclisinde Sadri Maksudi'nin sunduğu tebliğlerin içeriği ve siyasi önemi değerlendirilmektedir.

Kitabın 2. bölümünde, S. Maksudi'nin kitap ve makalelerinden, tebliğ metinlerinden kesitler; Yusuf Akçura ve Fatih Kerimi hakkında hatıratları; T.C. Anayasası konusunda düşünceleri; ilmî sohbetleri ve diğer birçok Tatarca veya Rusça metinler yer almaktadır. Bazıları eski gazetelerde Arap harfleriyle basılan bu metinlerin, kitapta ilk defa Kiril alfabesiyle verildiği görülmektedir. Türkçeden çevrilmiş metinler arasında, S. Maksudi'nin “Ankara Hukuk Mektebinin Tarihî Ehemmiyeti”, “Millet ve Milliyet” konulu yazıları ve Türkiye Büyük Millet Meclisindeki bazı konuşmaları yer almıştır.

Kitabın 3. bölümünde, Sadri Maksudi Arsal hakkında yazılmış makalelere ve hatıratlara yer verilmiştir. Genellikle Türkçeden çevrilen bu yazılar Adile Ayda, Halil İnalçık, Ahmet Temir, Alaaddin Cemil, A. Battal Taymas, Ali Akış gibi yazarların anılarını içermektedir. George Humboldt'un 30 Mayıs 1919 yılında *Ekler* dergisinde bastırıldığı, Fransızcadan Rusçaya çevrilmiş yazısı, Sadri Maksudi'nin Rusya'daki iç savaş döneminde Bolşeviklere güvenmediği ve Kolçak ordusunu desteklediği konusunu ele almaktadır. Rusya'da ilk kez yayımlanan, Mehmet Emin Resulzade'nin Arsal'a yazdığı iki mektubun metni bu iki büyük şahsiyetin dostluğu ve yardımlaşması konusunu aydınlatmaktadır.

Kitabın sonunda Sadri Maksudi'nin hayat kronolojisi, eserlerinin listesi ve onun hakkında yapılan çalışmaların geniş bir kaynakçası sunulmuştur. Kitap, fotoğraflar bölümü ile sona ermektedir.